

CUMHURİYET DEVRİ TÜRK ŞİİRİNDE ÇAY MOTİFİ

Ertuğrul AYDIN*

Tea Motif in Turkish Poetry of Republic Epoch

Abstract: Begining from Yahya Kemal Beyatlı; motif system and series, formed cround tea and bencath component connected tea, which takes place in Poetry of Republic epoch, constitute one of expression richness, developed between delight style of life and caracter, in ow poetry.

Tea is situated in Poets of Republic epoch as Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar. Later, it settles in Turkish poetry as an important motive.

In, especially, last 30 years of our poetry, it's able to see that motives around tea was used frequently.

Keywords: Turkish poetry, tea, motive, tea poems, poems with tea

Çaygiller familyasından bir bitki olan çay, siyahımsı renkli, kurutulmuş küçük yaprak ve çay yapraklarını kaynatmak suretiyle elde edilen kırmızı renkli, hoş kokulu içecek tanımlarının yanı sıra; öğleden sonra veya akşamüzeri yapılan, konuklara çay, pasta ve gevrek vb. ikram edilen toplantı ile müzikli toplantı¹ karşılıklarıyla Cumhuriyet sonrası şiirimize önemli bir motif olarak yer alır.

İlk çay şairi Çinli Lu Yu (M.S. 733-804), *Çaynâme* adlı şiir kitabında çayın nimetlerini över. Şiire konu oluşu bu kadar eskilere dayanan çayın, Türk

---

* Dr., KTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

¹ *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara 1939, s. 116; *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, C. I, İstanbul 1992, s. 285; Redhouse, Sir James W., *English-Turkish Dictionary*, İstanbul 1994, s. 1003.

şiiirindeki konumu 1920'lerden sonra ölkemizde çay ziraatına başlanılması sonrasından itibaren özellikle de 1950'lerde yaygın bir şekilde işlenir. Attilâ İlhan, Sezai Karakoç, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Edip Cansever, Oktay Rifat, Cahit Zarifoğlu ve Hüsrev Hatemi gibi şairlerin şiiirlerinde çayın motif olarak yer tuttuğunu görürüz.

Çayı konu alan ve şiiirde başlık olarak seçen Cumhuriyet sonrasında bugüne kadar yazılmış 34 şiiir tespit ettik. Bunlar arasında, akla ilk gelenler; sırasıyla, Hamit Macit Selekler'in "Çay", Sezai Karakoç'un "Çay", Attila İlhan'ın "Emirgân'da Çay Saati", Turgut Uyar'ın "Bir Çay Bahçesinde", Cemal Süreya'nın "Çay Bahçesi", Bahattin Karakoç'un "Çay", Kâmil Eşfak Berki'nin "Kan-Çay", Hüseyin Atlansoy'un "Çay İçin Teşekkür" ve Murathan Mungan'ın "Çay" adlı şiiirleridir. Bunların dışında, Yahya Kemal'in "Madrid Kahvesi", Ahmet Kutsi Tecer'in "Çay Vakti", Behçet Necatigil'in "Güz Kahvesi", Sabahattin Kudret Aksel'in "Şarkılı Kahve", İsmail Uyaroğlu'nun "Çay Bahçesi", Ahmet Ada'nın "Asmaaltı Çayevi", Ahmet Telli'nin "Kahvehane" ile Tuğrul Tanyol'un "Çay Saatleri" şiiirlerini de bu serinin bir başka boyutu olarak zikredebiliriz.

1923-1960 Arası: Cumhuriyet devri şiiirimizde "çay" ifadesine ilk olarak Yahya Kemal'de rastlamaktayız. Yahya Kemal Beyatlı'dan başlayarak; Cumhuriyet dönemi Türk şiiirinde yer alan motifler arasında "çay" ve ona bağlı alt unsurlar etrafında oluşturulan motif sistem ve silsilesi, şiiirimizin, zevk-yaşayış tarzı-ruh hâli arasında gelişen anlatım zenginliklerinden birini oluşturur. "Çini bir kâsede bir Çin çayı içmekteydi" mısraıyla Yahya Kemal'in şiiirine giren çay, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şairlerin şiiirlerinde de yer alarak bundan sonraki devrelerde de kendini gösterir.

Faruk Nafiz Çamlıbel, 1948 yılında yazdığı "Yeşil Köşe" şiiirinde "Çay, nargile: Mermerde tüten çifte buhurdan"² ifadesinde "çay"ın nargileyle birlikte günlük hayatın içinde yer tutuşunun altını çizer. Şair, aynı zamanda, "mermerde tüten" açıklamasıyla da ilginç bir motif formu yakalar. Buhurdan ve tütme kelimeleriyle de bunları çağrıştıran duman ve buhar kelimelerini hatırlatarak gözlemlediği manzarayı resmeder.

Necip Fazıl Kısakürek, 1961'de kaleme aldığı "Zindandan Mehmet'e Mektup" şiiirinde, "Çaycı, getir, ilâç kokulu çaydan! / Dakika düşelim, senelik paydan!"; "Karıştır çayını zaman erisin; / Köpük köpük, duman duman erisin!" diyerek "çay" ekseninde olay, düşünce ve ruh hâli arasındaki yaklaşımını ortaya koyar. Ayrıca, şairin, cezaevi atmosferini çay merkez olarak işlemesi, zaman kavramının çay içinde eriyen şekere benzetmesi, duman, köpük ve

² Faruk Nafiz Çamlıbel, "Yeşil Köşe", *Han Duvarları*, İstanbul 1986, s. 35.

karıştırmak kelimelerinin birbiriyle olan uzantı ve çağrışımları da konu bütünlüğü motifler dünyasını zenginleştirmektedir.

Hamit Macit Selekler, “Çay” şiirinde çaya yüklediği motifi karşımıza şöyle çıkarır: “Şeklalır semaverde/Gümüşten şeffaf bir sır/Porselen kadehlerde/Süzülmüş renk ve ıtır”³ Şair, bu mısralarda çayı şeffaf bir “sır”a benzetir. Aynı zamanda, çayın renginin oluşturduğu güzelliği “süzülmüş” sıfatıyla, kokusunu da “ıtır” kelimesiyle kotlayarak verir.

Ahmet Hamdi Tanpınar, “İnsanlar Arasında” şiirinde, kendi kendini sorguya çekerek; normal hayatını devam ettirmeyi ve yapacakları arasında çay içmeyi de sayar: “Hülâsa insan olacağım artık/Çay, kahve, cigara, rakı, viski/Ayrılık, gözyaşı, hatta biraz açlık”⁴ Buna karşılık, Tanpınar’la paralel bir dönemde yaşayan Cahit Sıtkı Tarancı’nın, “Allah’a şükür karnım tok;/Elimi uzatsam kahve fincanı dudaklarımdadır”⁵ diyerek huzurlu oluşunun sebepleri arasında kahve içmeyi saydığını görmekteyiz.

Orhan Veli Kanık, “Çayın rengi ne kadar güzel/Sabah sabah,/Açık havada!/Hava ne kadar güzel!/Çay ne kadar güzel”⁶ derken sabah vakti ile çay arasındaki irtibatı şiire taşır. Ayrıca, hava ve çayın güzelliğinin birbirini tamamladığına dikkat çeker.

Sabri Esat Siyavuşgil, “Ellerin, semaverden akan çay kadar ılık”⁷ mısrasında sevgilinin ellerini semaverden akan çayın ılıklığına benzetir. Sevgilinin ellerinin niteliğinin semaver çayının ılıklığıyla irtibatlandırılması şairin hayal gücünün yanı sıra, cisim-sevgi ve nitelik arasındaki özel duruşun yansımaları görmekteyiz. Burada, çayın şairin hayal dünyasında oluşturduğu geniş çağrışımların yanı sıra, dilin gücünü de açıkça hissetmekteyiz.

Attila İlhan, “Hüzne büründüler mi buğulu billur/koyu çay karanlığı keder ağladı” mısraları ve “bardağında üşümüş gece çayı/hatırlayıp sakladığı bir tabanca gibi” mısraları ile çayı merkez alarak anlatır.

Yahya Kemal’in “Ric’at” şiirinde geçen “Çin çayı” ifadesi yıllar sonra, Attila İlhan ve Sezai Karakoç’un şiirinde de görülür. Attila İlhan, “kırk canlı camdan kırk yıldız lyon’a doğru çekildi/mırç’ın tavan arasında bir de çin çayı

³ Hamit Macit Selekler, “Çay”, *Cumhuriyet Türk Döneminde Türk Şiiri*, İstanbul 1987, s. 149.

⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, “İnsanlar Arasında”, *Bütün Şiirleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1981, s. 92.

⁵ Cahit Sıtkı Tarancı, “Bugün Hava Güzel”, *Otuzbeş Yaş*, Can Yayınları, İstanbul 1999, s. 149.

⁶ Orhan Veli Kanık, *Bütün Şiirleri*, Adam Yayınları, İstanbul 2000, s. 53.

⁷ Sabri Esat Siyavuşgil, “Bıkmak”, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı IV*, nr. 481-482, Ocak-Şubat 1992, s. 651.

içtik”⁸ mısralarıyla Çin çayı içmenin gündelik hayatın akışı içinde bir lüks olduğuna işaret eder. Şair, bununla kalmayıp “Çin” kelimesinden hareket ederek meseleye bir de ideolojik bakış ekler. Sezai Karakoç ise, “Kav” şiirinde, “Tabiatla konuşmaya başlarsınız bardakların derinliğinde/Çin çay bardaklarının”⁹ diyerek Çin çayını bardağıyla birlikte algılar ve “bardak-çay” ikilisini, aynı zamanda, tabiatla da ilişkilendirir.

1960-1980 Arası: Şiirimizin 1960 ilâ 1980 yılları arasındaki döneminde “çay”ın şiirde bir motif olarak sıkça ter aldığını görmekteyiz. Bu motif, II. Yeni temsilcileri ve onlardan etkilenecek kendi şiir felsefelerini geliştiren şairlerde daha çok kendini göstermektedir. Bunun sebebinin II. Yeni kuşağının hareket noktalarında imaja kapılarını sonuna kadar açmanın yanı sıra, kurdukları şiir dilinin de etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Çayın motif olmanın yanı sıra, gündelik dilde kullanıldığı şiirimizde yer alışı da söz konusudur. Sosyal hayatın akışı içinde kullanıldığı gibi şiirde yer tutuş şiir-gerçekçilik ilişkisi dışında, mecazlardan, yan anlamlardan arındırılmış bir biçimde tabii bir şekilde de kullanıldığını işaret edilmektedir. Ancak, “çay”ın motif olarak kullanımından da hiç vazgeçilmez.

Cemal Süreya, “Çayım kurudu kahvem taş sökülür”¹⁰ mısraında, içerisinde bulunduğu sıkıntıyı çay ve kahveyi merkez alarak anlatır. Burada, çayın, “boğaz kuruması”, “dil kuruması” gibi ifadelerdeki anlamını bulan rolünden hareketle; ruh hâlinin kötülüğünü “dil-boğaz” kelimeleriyle değiştirerek anlatmak ister. Şair, bir başka şiirinde ise, “Ama çay içmenin kadifesi mi olur/O da ayrı mesele”¹¹ mısraıyla çay içme eylemiyle kadife kelimesi arasında paralellik kurar. Cemal Süreya’nın iki farklı şiirde “çay”ı güzel birer motif olarak tasarlayan şair, bunların dışında, dört ayrı şiirinde de “çay”a gündelik hayat izleri ve mekân adı olarak yer verir: “İki çay söylemiştik orda, biri açık/Keşke yalnız bunun için sevseydim”¹², “Kurtarılmış zamanların/Sonsuz çay içilen/Oturma yerlerinde onlar/Dayanıklı ve yaklaşılmazdırlar”¹³, “Bir çay söyle yağmurların kokusunda”¹⁴, “Dostum Mahmut. Gül Çayevi. Yazın. / Akılda kalmıyor adresin uzun.”¹⁵ Bu mısralarda da, şairin pişmanlığı anlatırken çayı bir aracı motif olarak kullandığını, gözlemi mübalağayla

8 Attilâ İlhan, “Bulvardia”, *Yağmur Kaçağı*, Ankara 1999, s. 51.

9 Sezai Karakoç, “Kav”, *Şiirler III, Körfez/Şahdamar/Sesler*, İstanbul 1996, s. 51.

10 Cemal Süreya, “16 Dize”, *Sevda Sözleri*, İstanbul 1994, s. 307.

11 Cemal Süreya, “Süveyş”, *age.*, s. 28.

12 Cemal Süreya, “Mutsuzluk Gülümseyerek”, *age.*, s. 292.

13 Cemal Süreya, “Dostluklar İçin Düzyazı”, *age.*, s. 249.

14 Cemal Süreya, “Kan Var Bütün Kelimelerin Altında”, *age.*, s. 106.

15 Cemal Süreya, “Terazi Türküsü”, *age.*, s. 53.

süslediğini, yağmurla çay içme işlemini birleştirdiğini ve günlük konuşma dilini ironik bir şekilde şiire taşıdığını görmekteyiz. Şairin, “Çay Bahçesi” adlı şiirinde ise, “24 Mayıs Cumartesi / Burda bu çay bahçesinde / Duvarlar kuşlarla dolu, / Bilsen öyle yorgunum ki / Yalnız alınımı örtüyor uyku”¹⁶ mısralarıyla, “çay bahçesi” motifinin mekan olarak kullanıldığı görülür.

Sezai Karakoç, “Bir çay bardağı kan istiyoruz/Ölümden çevirecek kandır insanı”¹⁷ mısralarında şiirinde çaydan çok, çay içme aracı olan bardağı bir ölçü olarak kullanır. Benzer bir şekilde, bunu, iki ayrı şiirinde tekrar dile getirir: “Çay içer gibi bir kristal bardakta/En keskin kafatasını içen”¹⁸, “Kaçamak bakış sarhoşlukları/Çay bardaklarıyla gizlenen tanıdık suçlar.”¹⁹ Bütün bu mısralardan hareketle Sezai Karakoç’un şiirde çaydan bahsederken modernliği kan revan içinde görüşü, sosyolojik bir modernliğin altını çizmesi ve bunların meydana getirdiği yıkımları motifler aracılığıyla yansıtır. Sezai Karakoç’taki çaya “kan” olarak tasarlanan yaklaşım sonraki dönemlerde Kâmil Eşfak Berkî’ye etki eder. Hatta, şair, bunu şiirine başlık olarak seçer: “Gelir korku ve okşar tortunun çayelinden/Işıldar durur inancın mavileri”, “Komşular akşam çay demliyor/Kan gibi çay kana kana ağlıyor”²⁰

Sezai Karakoç, “Çay” şiirinde çay motifinin en güzel örneklerini karşımıza çıkarır: “Baş köşeyi kim aldı kime verdin/Bir bardak soğuk su gibidir onlar/Ellerinin uzandığı her masada/Taş gibi çay/Bizim içtiğimiz çay da çaydır/Çarpık dudaklı ezik gözlü allı mavili çaylar/Vadiler renkli yağmurlar gibi gelir/İçtiğimiz çay/Dans eden kadının ayak bilekleri gibidir/Judy Garland gibi çay/Kan gibi çay/Şehirlerden çok güneş vardır o çaylarda/O çaylar dağları bin parça eder ve getirir/O çaylardan su içenlerin gözleri/Benim çay bardağında senin gözlerin olur/Senin gözlerin sizin çay bardaklarınızda/Onların gözleri / Çay.”²¹ Şair, şiir boyunca periyodik olarak karşımıza çıkardığı motifler toplamında, özellikle, “taş gibi çay”, “çay da çay”, “çarpık dudaklı”, “ezik gözlü”, “allı mavili” “dans eden kadının ayak bilekleri”, “Judy Garland gibi çay”, “kan gibi çay” ve “benim çay bardağında senin gözlerin” söyleyişlerinde zihin ve kelime kadrosunun sınırlarını zorlayarak âdete “çay”ın önümüzde somut bir nesne oluşunu önlemekte ve ona değişik boyut ve çerçevelerden bakmamızı sağlamaktadır.

Turgut Uyar da Cemal Süreya ve Sezai Karakoç gibi farklı şiirlerinde “çay” a yer verir. Şairin, “Türkiyem” şiirinde geçen “Durmuş da yorgunluk

16 Cemal Süreya, “Çay Bahçesi”, *age.*, s. 129.

17 Sezai Karakoç, “Av Edebiyatı”, *Şiirler III, Körfez/Şahdamar/Sesler*, İstanbul 1996, s. 36.

18 Sezai Karakoç, “Arayışlar/Bilgi”, *Tahanın Kitabı/Gül Muştusu*, İstanbul 1990, s. 40.

19 Sezai Karakoç, “İkinci Ayın”, *Ayinler*, İstanbul 1986, s. 19.

20 Kâmil Eşfak Berki, “Kan-Çay”, *Ay Işığı ve Kervan*, İstanbul 1989, s. 16.

21 Sezai Karakoç, “Çay”, *Körfez/Şahdamar/Sesler*, İstanbul 1996, s. 90-91.

çıkarmışım,/Bir akşam vakti/Dört bardak kıtlama çayla Erzurum'da.”²² mısraları gündelik dil ve hayatın lirik bir şekilde şiire taşınmasının yanı sıra; arkasında sosyolojik malzemeyi de barındırmaktadır. Şair, çayı, çeşitli şiirlerinde günlük hayatın vazgeçilmezleri arasında gösterir. O, “sonuç bir olgudur/çay ve oralet tiryakilerini yorumlayan/-yorumladığı-”²³ mısralarında “sonuç” ifadesinin çay tiryakilerince ortaya konulan bir tespit oluşunu ironik bir dille anlatır. Şairin bu ironik yaklaşımı, “Eski Bahçenin Bir Evi” şiirinde biraz daha belirgin bir şekilde tekrar ettiği görülür: “önce çayınızı için diyorum, hayır diyor/ısrar ediyorum hayır diyor ben hiç çay içmem/özellikle alacakaranlıkta hüznün verirmiş ona”²⁴. Şair, bu mısralarda hüznün çay arasındaki bağlantının da altını çizmiş olur.

Turgut Uyar, “çay”ı sadece normal bir eylem şeklinde de şiirde işler. “Çay içmeye gidenler vardı akşamüstü, parklara gidenler de”²⁵ mısraı bunun en tipik örneği olarak karşımıza çıkar. Şairin, “Denizi odun depolarını demli çayları”²⁶ mısraı ile “Muhtarın odasında bir ben, iki yabancı/Birbirimizi yıllardır tanırçasına/Kurunduk, çay içtik, muhabbet ettik/Kurtlar, kuşlar ve bulutlardan uzakta”²⁷ mısraları yalın anlatımın dışında beraberinde “çay”ın günlük hayat akışı içinde bir ritüel olarak nasıl yer tuttuğunu açıklamaktadır. Ayrıca, Turgut Uyar’ın bütün bu mısralara taşıdığı anlatımlarda, belirgin sosyolojik malzemenin dışında, insanî boyutun, sevgi aşk bağlantısının da kurulduğunu görmekteyiz.

Turgut Uyar, “Bir Çay Bahçesinde” şiirinde, “demode çay bahçesi olur mu deme/garsonu üzgün ceketli/ocakçı köşede bir başına/kıyıda değil, değil de masalar sanki/kalabalık bir kentin tam ortasında”²⁸ mısralarıyla çayı, “bahçe” ve bağlı alt unsurlarla birlikte verir. Burada, artık, şairin dünyasında çay bahçesi sıradanlıktan çıkmış, şairin ruh dünyası, hayal gücü ve arzularıyla şekillenmiştir.

Cumhuriyet sonrası şiirimizde, “çay” motifine en çok yer veren şairlerin başında Attilâ İlhan gelmektedir. Şairin, “Emirgân'da Çay Saati” adını taşıyan çayı konu edinen müstakil bir şiirinin dışında bir çok şiirinde de bu unsura yer verdiğini görmekteyiz. Şair, “Uzak Köpekler Gecesi” şiirinde geçen “alevleri

22 Turgut Uyar, “Türkiyem”, *Arz-ı Hâl ve Sonrası*, İstanbul 1999, s. 25.

23 Turgut Uyar, “Sonsuz Girişim”, *Kayayı Delen İncir*, İstanbul 1994, s. 13.

24 Turgut Uyar, “Eski Bahçenin Bir Evi”, *age.*, s. 10.

25 Turgut Uyar, “Terziler Geldiler”, *Dünyanın En Güzel Arabistanı*, İstanbul 2000, s. 119.

26 Turgut Uyar, “Atlıkarınca”, *age.*, s. 68.

27 Turgut Uyar, “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır”, *Arz-ı Hâl ve Sonrası*, İstanbul 1999, s. 28.

28 Turgut Uyar, “Bir Çay Bahçesinde”, *Kayayı Delen İncir*, İstanbul 1994, s. 55.

ocaktaki kütüklerin aynasına yansıyor gümüş semaverin”²⁹ mısrasında çay ve onun arkasında gelecek olan zevki ima etmenin yanında; ocak-alev-kütük ve semaver kelimeleri arasında tenasüp sanatı yapmış olur. Şair, “Kim Arar Kim Sorar” şiirinde ise “ince belli istikânlarda tavşankanı çay/çayda kelle şeker/ sessizce eriyor”³⁰ çayın rengini ve ona bağlı olarak şeker de hesaba katarak bir durum tespiti yapar. Bu durum tespitini, başka bir şiirinde çayın kokusunu hesaba katarak daha da zenginleştirir: “belki sabah semaver ağır çay kokusu.”³¹

Attila İlhan’ın, çayı bir hasret giderme vasıtası olarak gördüğü şiirinde ise, sohbet-semaver ve çay içme eylemini iç içe buluruz: “petrograd’da kar karanlığı tıklım tıklım kış/kalın buğular kuşatmış boy boy semaverleri/tatiana ivanovna’yla oturup bir çay içebilseydik”³² Bu mısralarda geçen sohbet ve özlem, başka bir şiirde, tanık olunan başkalarına ait sohbetin değişik bir motife bürünerek yansımaları olarak ortaya çıkar: “tahta masalarda çiçek açmış yahudiler/ibrance çay içiyorlar tevat ve mezmur.”³³ Tevat, mezmur, İbrance, Yahudiler ibareleriyle çay içmeyi birleştiren şairin dünyasında çay içme alelade bir iş olmaktan çıkmıştır.

Attila İlhan’ın şiirinde hüznü arka planında barındıran çay motifi, koyu karanlık olarak karşımıza çıkar. Çayın demli hâlini karanlıkla ilişkilendiren şaire göre üzüntü, çayın koyu karanlığında ağlamıştır: “Hüzne büründüler mi buğulu billur/koyu çay karanlığı keder ağladı”³⁴ Şair, çay-karanlık eksenli motife bir başka şiirinde de yer verir. “Hasköy Bahriye Kahvesi” adlı şiirinde geçen “ürperir korkuyla fesleğenler ay tamam yükselirken/karanlık bir çay basar çingiraklı istikânları”³⁵ mısralarında, karanlığın bardakları ayın yükseldiği ve fesleğenlerin korkuyla ürperdiği bir zaman diliminde bastığını belirtir. Şair, burada, demli bir çayın bardakta yer tutuşu ve onun içime hazır kıvamda oluşumunu karanlıkla irtibatlandırarak motifi ön plâna çıkarmıştır.

Attila İlhan, bir başka şiirinde, Viyana’yı yağmurun çaydanlığında fıkırdayan su durumunda göstermiştir. Şair, “o yağmur çaydanlığında fıkırdar su majeste viyana”³⁶ derken bu sefer çaydanlığı bir imaj unsuru olarak seçer.

29 Attilâ İlhan, “Uzak Köpekler Gecesi”, *Ayrılık Sevdaya Dahil*, Ankara 1998, s. 53.

30 Attilâ İlhan, “Kim Arar Kim Sorar”, *age.*, s. 42.

31 Attilâ İlhan, “Flash-Back/Belki Sabaha Karşı...”, *age.*, s. 33.

32 Attilâ İlhan, “Mevkuf/Hep Aynı Trenler...”, *age.*, s. 30.

33 Attilâ İlhan, “Mevkuf/Şişeler Çekilmiş...”, *age.*, s. 28.

34 Attilâ İlhan, “Cam Güzeli Kızlar İçin Ballad”, *age.*, s. 17.

35 Attilâ İlhan, “Hasköy Bahriye Kahvesi”, *Yasak Sevişmek*, Ankara 1999, s. 90.

36 Attilâ İlhan, “Tutuklunun Günlüğü/Salı Gecesi”, *Tutuklunun Günlüğü*, Ankara 1993, s. 102.

Attilâ İlhan'ın şiirinde çay, sosyal hayatın gidişatı içinde önemli bir ayrıntı olarak göze çarpar. Şair, bunu, zaman zaman “besbelli birazdan ‘çay molası’ verilecek”³⁷, “lâcivert hareket memuru bilinmez kaçınıcı çay”³⁸ gibi zorunluluk ve önemsizlik hâllerini izah eden mısralarla dile getirirken; kimi zaman da “söyle ne içersin çay mı kahve mi”... “bir çay içer misin yoksa kahve mi”³⁹ şeklindeki yalın bir söyleyiş içinde imaj ihtiyacı duymadan anlatır.

Çayın çok eski dönemlerden bu yana içecek olarak kullanıldığı⁴⁰ bilinmektedir. Yorgunluk giderici, dinlendirici, ruh ferahlatan, irade canlandırıcı nitelikleriyle makbul bir içecek sayılan çayın, Cumhuriyet sonrası şiirimizde zaman zaman bu özellikleriyle de yer aldığını görmekteyiz. Bunun yanı sıra çayın, çay-gece, çay-yalnızlık, çay-sigara, çay-kahve, çay-keyif gibi pek çok tamamlayıcı unsurlarla işleniş söz konusudur. Çayı, parti, toplantı anlamlarıyla da şiire taşıyan şairlere rastlanılmaktadır.

Çayın, parti, toplantı anlamlarıyla en tipik örnekleri, Attilâ İlhan'ın “saat beş çayında aynalı pastaneler”⁴¹ ve “tahtaburunyan apartmanında demek çay saatidir”⁴² mısraları ile Hüseyin Atlansoy'un “buluşalım!bu “ay”da biter/çaylara kapalı aşklara açığız”⁴³ mısraında görmekteyiz. Çayı, keyif anıyla birlikte zikrederken genellikle onun tavşankanı oluşundan söz edilir. Böylelikle, çayın rengi keyifle doğru orantılı olarak karşımıza çıkar. Bu durum, Attilâ İlhan'da, “ışıkları yanmış dumanlı bir kahvede/cemşid hun oturmuş tavşankanı çay içiyor”⁴⁴ şeklinde geçer. “Tavşankanı” ifadesi daha sonra Hüseyin Atlansoy'un şiirinde, “kanaviçe işliyor kız/ihtimal çay üstüne çay içiyor/dolaşiyor odalarda/bir tavşan yumuşaklığı”⁴⁵ şekline bürünür.

Attilâ İlhan, bunların dışında, “niğde'de elma sarılmıştır üstüne çay dökülmüştür”⁴⁶ mısraıyla çayı bir mekanla ve nesneyle bağlantılayarak anlatır. Niğde, elma ve çay arasında artık şairin dünyasında bir özdeşleşme oluşmuştur. Şair, bu anlatımı, “kahveler zindan gibi simsiyah çaylar neredeyse kan gelir”, “ocak sönmüş semaver paslı dağılmış hasköy bahriye kahvesi”⁴⁷

37 Attilâ İlhan, “Rüya Bu Ya”, *Elde Var Hüzün*, Ankara 1998, s. 23.

38 Attilâ İlhan, “O Eski Adamlar I”, *Korkunun Krallığı*, Ankara 1995, s. 93.

39 Attilâ İlhan, “Sana Ne Yaptılar”, *Böyle Bir Sevmek*, Ankara 1998, s. 11, 13.

40 *Ana Britannica*, C. III, İstanbul 1987, s. 338.

41 Attilâ İlhan, “İlk Kelepçe”, *age.*, s. 17.

42 Attilâ İlhan, “O Eski Adamlar IV”, *Korkunun Krallığı*, Ankara 1995, s. 105.

43 Hüseyin Atlansoy, “Yıldız Falı”, *İlk Sözler*, İstanbul 1998, s. 131.

44 Attilâ İlhan, “Cemşid Hun'la Hasbihal”, *Duvar*, Ankara 1998, s. 90-91.

45 Hüseyin Atlansoy, “Demişti”, *Kaçak Yolcu*, İstanbul 1998, s. 17.

46 Attilâ İlhan, “Kurtalan Treni'ne Gazel”, *Elde Var Hüzün*, Ankara 1998, s. 18.

47 Attilâ İlhan, “Bahriye Kahvesinden Ayrılış Gazeli”, *Yasak Sevişmek*, Ankara 1999, s. 98.

mısralarında bir çok yan unsurla derinleştirip zenginleştirerek karşımıza çıkarır.

Attila İlhan, çayı merkez alan şiiri “Emirgân’da Çay Saati”nde -ki kendisi bu şiir için “Türk musikisinin rüzgârını içeren Boğaziçi şiiri⁴⁸ der- Boğaz’a karşı yalnızlığı yaldızlı bardağı vesile kılarak anlatır: “bir çay yalnızlığı emirgân’dan öteye/değdikçe ısındığı yaldızlı bardağın”. Sonra, şiir, “emirgân’da acılaşmak koyu bir semaverden/çaylar gibi kararıp kaç defalarca eski”⁴⁹ mısralarındaki insanla çay arasındaki özdeşleşimi bir iç burkuntusu ve hüzünle çerçevesi olarak verir.

Cahit Zarifoğlu’nun şiirinde çay, yakın ve sık ve rastlanan bir motif olarak kendisini gösterir. Şair, altı ayrı şiirinde dokuz kez çay ifadesine yer verir. Bunların bir çoğu da bir imaja yaslanarak karşımıza çıkar. Şairin, “Saç” şiirinde yer alan “meçhul bir bayan göğse yaslanan şapkasıyla/elverişli çay sergisi”⁵⁰ mısralarındaki “çay sergisi” çay bahçesi anlamının yanı sıra; sergi kelimesini açılımdan dolayı mecaza bürünerek “çay partisi” anlamına gelebileceği gibi en basit anlamıyla çay paketlerinin sergilenişini akla getirmekte ve çok çağrışımlı bir imaj formunda durmaktadır. Cahit Zarifoğlu, bir başka şiirinde, “Ve oturdu mu bir masaya/Hakkımı verir çay içmenim”⁵¹ derken çay içmenin de bir tarzı, yolu yordamı olduğuna dikkat çeker; belki de içten içe bir ironiye kapı açar. Nitekim, şairin, “Bir çocuk avlusunda salıncaktaki çocukların/Anneleri ablaları sahilde çay içen ev’den konuşan”⁵² mısraında ev ahalisini “sahilde çay içen ev” gibi hiciv-alay-yargılama karışımı bir tonla tanıtır. Bu durum kendini, “Ateşli Hastalıklar” şiirinde, “Bir tertip antibiyotik/Çay/Şu aziz aspirin/Hep çarelere tevessül olarak”⁵³ şeklinde yarı alay yarı sosyal eleştiri olarak kendini gösterir.

Cahit Zarifoğlu, “Salvo” şiirinde, sıralı cümleler ve pekiştirilmiş açıklamalarla “çay”ı şöyle tanımlar: “bir garson -çıldır çıldır emekle/içinde kaşık duran/ içinde çay duran/yanında şeker duran...”. Şair, böylelikle, şiir aracılığıyla nesne-insan ilişkisinin belki de psiko-dramatik yanını vermek ister. Nitekim, şiirin devamında yer alan “orada bir adam/garsona çay yalvarıyor”⁵⁴ ifadeleri garsonla-müşteri arasında diyalogun yalvarma boyutuna ulaştığı görülür. Şairin bu garson-müşteri ilişkisi aynı şiirde “-Garson bir süt çayı daha”⁵⁵ şekline dönüşür. Zarifoğlu, “gün doğumuna hazır bir bardak çay/bir

48 Attilâ İlhan, *Bela Çiçeği*, Ankara 1991, s. 134.

49 Attilâ İlhan, “Emirgân’da Çay Saati”, *age.*, s. 79, 81.

50 Cahit Zarifoğlu, “Saç”, *Şiirler*, İstanbul 1989, s. 19.

51 Cahit Zarifoğlu, “Aylak Göz”, *age.*, s. 45.

52 Cahit Zarifoğlu, “... Ve Bir Çocuğun Uyanışı Böyle Başladı”, *age.*, s. 186.

53 Cahit Zarifoğlu, “Ateşli Hastalıklar”, *age.*, s. 476.

54 Cahit Zarifoğlu, “Salvo”, *age.*, s. 61.

55 Cahit Zarifoğlu, “Salvo”, *age.*, s. 63.

büyük bardak mitralyöz”⁵⁶ mısralarında, günün ilk ışıklarıyla içilecek çayı makineli tüfeğe benzeterek ilgi çekici bir imaj kurar. Şair, “Su” şiirinde ise iki kez çayı bize hatırlatır. İlk olarak, “gerçekten canlı göğsü boğucu çaylarıyla/akşam suyundan bir sütun mermer içmiş”⁵⁷ mısralarında akşam suyuyla demlenen çayın içimini “bir sütun mermer” içmek olarak niteleyerek yeni bir imaj oluşturur. Şiirin devamında yer alan “dudak sıcak çay bardağına kapanırken/salıncak onunla içten içe anlaşma”⁵⁸ mısraları da çay bardağı ile salıncak arasındaki ilişki gözümüzden kaçamaz.

Cumhuriyet sonrası şiirimizde “çay” a yer veren şairlerden biri de Edip Cansever’dir. Edip Cansever, “çay” ibaresini altı şiirinde sekiz kez kullanarak; bunları çeşitli motiflerle yüklü olarak karşımıza çıkarır. Şairin, “Sessiz Parlaklık” şiirinde geçen “Çay ocağının karşısında oturacağım/Demli çay, mavi gözlerin”⁵⁹ ile “Yani bir çay ocağının başında/Bir adam şekerlere çocukluğunu sevdire”⁶⁰ mısraları şairin hayal gücü ile gözlem arasındaki yaklaşımını sergilediği örneklerdir.

Edip Cansever’in, “Uşak düşünedursun, Rize’den çay getiren bir kamyon/Zigana dağlarını yanladı fiyakayla”⁶¹ mısraları bize açık bir şekilde “Atı alan Üsküdar’ı geçti” sözünü hatırlatır. Burada, aynı zamanda, çay taşıyan kamyonun yükünün diğer yüklerden özel oluşu öne çıkarılır. Nitekim, şaire göre, “Ocaktaki çaydanlıktan bakıyor bana/Ekim ortalarında yağan karlardan”⁶² mısralarına taşınan ifadelerde çayın bir rahatlamaya sebep oluşu, olumsuzluktan kurtuluşun çaresi olarak görülüşü anlatılır. Edip Cansever’in “Ben Ruhi Bey Nasılım” şiirinde geçen “-Örgü mü, bir çay bardağını başka başka/tutan ellerin becerikliği mi”⁶³ mısralarında çay bardağının tutuluşundaki zarafet üzerinde durulur. Burada, işlev, çay içme eyleminin ötesine çıkmış, bir davranış biçimine dikkat çekilmiştir. Bu durum, “çay”ın çok değişik cephelerden şiire taşınışına canlı bir örnek oluşturmaktadır.

Çay motifi, Edip Cansever’in şiirinde en çok da “Ne uzak bir sesimiz vardı, efsane/Gelince Ç ile geliyordu çay”⁶⁴ mısralarıyla belirginleşir. Çayın mükemmelliğinin yanı sıra “uzak-ses-efsane” kelimeleriyle çağrışımları zen-

56 Cahit Zarifoğlu, “Meç”, *age.*, s. 78.

57 Cahit Zarifoğlu, “Su”, *age.*, s. 91.

58 Cahit Zarifoğlu, “Su”, *age.*, s. 92.

59 Edip Cansever, “Sessiz Parlaklık”, *Şairin Seyir Defteri*, İstanbul 1982, s. 83.

60 Edip Cansever, “Sessiz Parlaklık”, *age.*, s. 82.

61 Edip Cansever, “Kaç Kişiydik”, *age.*, s. 91.

62 Edip Cansever, “Belirsizler III”, *age.*, s. 182.

63 Edip Cansever, “Ben Ruhi Bey Nasılım”, *age.*, s. 11.

64 Edip Cansever, “Şe Şey Şey ve Şeylerden”, *Türk Dili, Türk Şiir Özel Sayısı IV*, nr. 481-482, Ocak-Şubat 1992, s. 761.

ginleşen anlatım içinde çay kendi varlığını bir vazgeçilmez olarak ortaya kayar. Burada, aynı zamanda, çayın tam kıvamında ve keyif verici bütün niteliklere sahip olarak servis yapıldığının da altını çizmek gerekir.

Edip Cansever, şiirine çayı geçmişle bağlantılı olarak da alır. Şair, “geçmişte kalan bir çay saatinde sanki/o kadar kıpırtısız”⁶⁵ derken, geçmişte kalan çay saatinin donukluğu ve yitirilişini bir davranış toplamı olarak görmektedir. Çayı merkez bu açılım imajın derinlikli bir yanını da ortaya koymaktadır. Edip Cansever’de “çay”ı bir yalın anlatım ve sosyal eleştiri boyutuyla da görmek mümkündür. Şairin, “Otel Otel” şiirinde geçen “Çaylar, kahveler, meyve suları/Kahvaltı gürültüleri”⁶⁶ mısraları buna tipik bir örnek oluşturmaktadır.

Edip Cansever gibi bir başka II. Yeni şairi olan İlhan Berk’in şiirinde “çay” “ben burda kalıp çay dağıtacağım yazıcı Ezra’ya siz ne ya-/pacaksınız ey falan”⁶⁷ mısralarıyla “çay dağıtma”yı özel işler ve yükümlükler arasında görüşü olarak yer alır.

Oktay Rifat, “çay”ı şiirine bir ara motif, bir ayıntı ve tamamlayıcı unsur olarak yerleştirir. Şairin, “Üfleyerek içsem çayımı sıcaksal!”⁶⁸ mısralarında tabii duruş, “susarız, yapayalnız, çay, tütün ve kalem.”⁶⁹ Hâlinde devam ederek; “... Çayda, Tabakta, dolaptasın!... Sesleniriz: “Bir çay yap, Niko, demli olsun!”⁷⁰ şeklinde günlük konuşmaya bürünür. Şair, bu yaklaşımı, “Kimi Gün” şiirinde de sürdürür: “bu fincan/Çirkin, bu çay tatsız, bu ekmek zehirli.”⁷¹

Oktay Rifat’ın “çay” a yaklaşımı Bedri Rahmi Eyüboğlu’nda da birkaç farkla kendini devam ettirir. Eyüboğlu, çaya olan bakış ve yaklaşımını şu duygularla açıklar: “Bir ilimiz vardı adı Rize/Durup dururken bir bardak çay sundu bize/Rize’de çayı kim yetiştirdi Rize’de/Missisipi’ye karışan çayları öğretir bize/Kimdi o sessiz sedasız kumral kumral/ demlenen mübarek adam/Adını öğretmediler bize/İşte o güzel adamdan bre şahin aman/bir tane daha”⁷² Eyüboğlu, şiirine çaydan hareketle insan emeğini ekler.

Bu dönemde, Salah Birsal de “Satranç” ve “Faytom” şiirlerinde “çay” ifadesine yer vermiştir. Şair, “Satranç” şiirinde, “Kitabımız tek şekerli çay”⁷³

65 Edip Cansever, “Do Re Mi Gül”, *Oteller Kenti*, İstanbul 1985, s. 20.

66 Edip Cansever, “Otel Otel”, *age.*, s. 26.

67 İlhan Berk, “F”, *Eşik 1947-1975*, İstanbul 2001, s. 241.

68 Oktay Rifat, “Düşsel Bir Gezintiden I”, *Elleri Var Özgürlüğün*, İstanbul 1994, s. 244.

69 Oktay Rifat, “Bir Kuş”, *age.*, s. 49.

70 Oktay Rifat, “Niko’nun Kahvesi”, *age.*, s. 224-225.

71 Oktay Rifat, “Kimi Gün”, *age.*, s. 110.

72 Asım Zihnioglu, *Bir Yeşilin Peşinde*, Ankara 1998, s. 1.

73 Salah Birsal, “Satranç”, *Yaşama Sevinci*, Adam Yayınları, İstanbul 1995, s. 33.

açıklamasıyla çayı kitap olarak görerek değişik bir motif yakalar. Öte yandan, "Paytom" şiirinde de çayı ön plâna alarak monotonluğun yada bıktırıcı olan tekrarlar yumağının insanda bıraktığı sıkıntıları yalın bir şekilde verir: "Bir çay iki çay üç çay/Aynı şeker aynı cam."⁷⁴ Şair, çay-şeker-cam arasında ilişkiyi de ortaya koyarak; statik hayatın verdiği iç huzursuzluğa da işaret eder. Bu durumdan kurmak istemenin kapalı bir biçimde vurgulandığı mısralarda şair, bir, iki, üç ve aynı kelimelerin oluşturduğu sıfatlarda isabetli seçim yaparak duyguyla anlatım arasında önemli bir paralellik kurmuştur.

Behçet Necatigil, "İçinde Ölü" şiirinde "çay"a sade bir rol biçer. Ancak, "çay"ı insan hayatında bir vazgeçilmez olarak algılar: "Susarlar, kıınıldar/çay yapın der meselâ/çay gelir, içenler/Bir zaman ne de olsa."

1980 Sonrası: 1980 sonrası şiirimizde çay motifi iyiden iyiye yer tutmuştur. Bu devre şairlerinde çay yanı başta içilen içecek olmanın yanı sıra, yorgunluk atma, rahatlatma vasıtası, keyif verici nitelik de kazanmıştır.

Hüsrev Hatemi, "Grili Çocuk" şiirinde kendisiyle özdeşleşen mısralarda çayı konu eder: "Çay molası verirler o dağlarda" "Müesseseden olmayan çaylar için,/Cebimde bozukluk arar dururum."⁷⁵ Şair için müesseseden olmayan çaylar bir yarı eziyet olmanın yanında sosyal hayatın akışımı da vermektedir.

Bahattin Karakoç, bu sosyal çerçeveyi genişleterek Anadolu coğrafyası içinde "çay"ı işler. Şair, "Bayburt'ta bir çay içimi"⁷⁶ derken zamanın akışını "çay"la ilişkilendirir. Şair, bu durumu, "Yelip yettim Merzifon'a/Ayaküstü bir çay içtim"⁷⁷ mısralarıyla pekiştirirken; "Alper'se çay tiryakisi/Bir acılı türkü tutturmuş gider"⁷⁸ mısraıyla meseleyi insan boyutuyla da ele almayı ihmal etmez. Motif, Bahattin Karakoç'ta "Çay bardağımızda eriyor/Gök sürgünü ak bir kartal"⁷⁹ mısralarıyla kendini netleştirir. Onun şiirinde bu kadarla kalmayan motifler toplamı, iki farklı şiirinde, yeniden, "Esrik oturur, esrik kalkarım dost sofrasından/Yürek çaydanlığında dem tutan çaya merhaba!"⁸⁰, "Başkalarına çay içirir, sen onun bardağında eririsin"⁸¹, "En güzel geysalardır gülüşen/En güzel anlarımızı bölüşen/Fıkır fıkır çaydanlıkta" "Ben hep seni içiyorum koyu-

74 Salah Birsal, "Paytom", *age.*, s. 59.

75 Hüsrev Hatemi, "Grili Çocuk III/Yolar", *Grili Çocuk*, İstanbul 1988, s. 35.

76 Bahattin Karakoç, "Selam", *İlkyazda*, Cönk Yayınları, İstanbul 1984, s. 106.

77 Bahattin Karakoç, "Selam", *age.*, s. 111.

78 Bahattin Karakoç, "Selam", *age.*, s. 100.

79 Bahattin Karakoç, "Ala-Mahmur", *İage.*, s. 69.

80 Bahattin Karakoç, "Merhaba", *İage.*, s. 89.

81 Bahattin Karakoç, "Bir Şiir Şantiyesinde Ustabaşı İle Konuşmalar", *Uzaklara Türkü*, Ankara 1991, s. 39.

demli/Mutluluğumuzun karesince/Gözlerin deniz/Saçların orman/Sesin kan/
Kanın çay”⁸² mısralarıyla karşımıza çıkar.

Bahattin Karakoç, “Çay” şiirinde de “Ufuklar lâle ve kan/En güzel
geyşalardır gülüşen/En güzel anlarımızı bölüşen/Fıkır fıkır çaydanlıkta”, “Ben
hep seni içiyorum koyu demli/Mutluluğumuzun karesince/Gözlerin deniz/
Saçların orman/Sesin kan/Kanın çay”⁸³ mısralarıyla çayla ilgili yaklaşımlarını
göz önüne serer. Şair, özellikle, “çay” a bir “sevgili” olarak bakması dikkat
çekicidir. Bu arada, “kanın çayı” motifi de Sezai Karakoç’taki “kan-çay” yakla-
şımının da farklı bir cepheden yorumlanması karşımıza çıkmaktadır.

1980 sonrası şiirimizde, önceleri, Hasan Hüseyin’in “Kızıl Kuğu”
şiirinde geçen “şimdi işte şu yataкта/ağustos ikindisinde/ılık bir çay güneyde”⁸⁴
mısralarıyla karşımıza çıkan zaman-mekân-zevk üçlemesini, Can Yücel,
“Eskiden tepede bir güzel havuz vardı/Bir de çay bahçesi”⁸⁵ ve “Zeytin-ekmek
yiyip yanında bir çay varsa”⁸⁶ mısralarında daha da netleştirerek çayın rolünü
tespit eder. Şair, buna ilâveten, gözleme dayanarak da “çay” ı şiire taşır: “Muşlu
amele/Oturmuş çayını yudumlıyor/Kahvenin kiremitleri üstünde istifini boz-
madan”⁸⁷ ve “Kahveci çaylarını getiriyor önlerine/Uyuyarak içiyorlar”⁸⁸
mısraları bunun en karakteristik örnekleridir.

Hüseyin Atlansoy, şiirinde çay motifini âdeta bir saplantı hâlinde
işlemiştir. Şair, “lâlelide düz yürüyen/yumuşak konuşan öğrenciler... kırarlar
çayları/demli dudaklarında”⁸⁹ mısralarında toplumun bir kesimine ait insanların
çay içişlerinin dem-dudak-kırmak ve çay bütünlüğünde anlatır. Çayın rengi
dudağın rengine bürünerek çay içen kişilerin tavırlarının oluşumunu etki-
lemiştir.

Hüseyin Atlansoy, Faruk Nafiz’de geçen “nargile” motifini aradan 35-40
yıl geçtikten sonra bir başka biçimde şiirinde işler. Gözlem ve ironinin iç içe
geçtiği bu yaklaşımda, şiirde “çay” ise bir ara ihtiyaç olarak varlığını hissettirir:
“Söğütlü kahvelere gidiyorlar/Ulucami ve nargilelerle./Çay içip/Gribal enfeksi-
yonlardan aşkla kurtuluyorlar.”⁹⁰ Şair, bu yaklaşımını günlük hayatın içinden

82 Bahattin Karakoç, “Çay”, *Seyran*, İstanbul 1973, 85-86.

83 Bahattin Karakoç, “Çay”, *age.*, s. 85-86.

84 Hasan Hüseyin, “Kızıl Kuğu XIV”, *Kızıl Kuğu*, Bilgi Yayınları, Ankara 1984, s. 90.

85 Can Yücel, “Koruda Yunanî Koro”, *Gece Vardiyası Albümü*, Korsan Yayınları, İstanbul 1991, s. 106.

86 Can Yücel, “Gece Vardiyası”, *age.*, s. 69.

87 Can Yücel, “Ayıp Sana”, *Mekânın Datça Olsun*, İstanbul 1999, s. 127.

88 Can Yücel, “Cézanne’ın Uyuyan İskambil Oynayanları”, *age.*, s. 128.

89 Hüseyin Atlansoy, “Rutubet”, *İlk Sözler*, İstanbul 1998, s. 20.

90 Hüseyin Atlansoy, “Zorbe”, *İage.*, s. 151.

aldığı tavır ve biçimlerde de sürdürür: “Kaybeden çay paralarını ödesin”⁹¹, “Bir gökyüzü herhangi bir gökyüzü altında/Sen Fransızca öğreniyor çay da içiyorsun”⁹² “ola ki bir kızı sever çay içersiniz/ne var bunda siz yüzmeyi de bilirsiniz”⁹³ mısralarında olduğu gibi.

Hüseyin Atlansoy, şiirinde “çay”a kendisini dahil eder. Fakat, burada artık günlük hayat parçacıkları değil şairin kendi iç sıkıntıları devreye girmiştir. “-Hey garson, tek adam tek çay” ; “çayım geliyor üçü ayran içiyorlar”⁹⁴, “bir yanıma ses alıyor birazını da masa üstündeki çay”⁹⁵, “Çay içiyorum sürekli anlaşılma-/sın diye sebebi suskunluğumun”⁹⁶ mısralarını buna örnek olarak gösterebiliriz. Yine Hüseyin Atlansoy’un “/ocakta çay/onbirli küfür yakışmaz kırçıl bıyık altına/”⁹⁷, “dostları yanılıp da yanına uğradığında/ çok eski tadıyla çay/düğümlebilir ağır söz gibi boğazında”⁹⁸ toplum dinamikleri arasında çayın yer tutuşunun izlerine rastlarız.

Hüseyin Atlansoy, “Çay İçin Teşekkürler” şiirinde, “bizimkiler/yol üstündeki çayhanelere kurulup/koyu muhabbet içtiler”, “Ve aşk ve serinlik ve sabah/ çay/çay için teşekkürler”⁹⁹ mısralarıyla, çayın, bir muhabbet vesilesi oluşunun altını çizerek; onun keyif vericilik ve kaynaştırıcılık özelliğini de öne çıkarır. Şair, “koyu muhabbet içmek” ifadesinde, çay içme fiiliyatını muhabbet etmek olarak göstermiş; muhabbetin uzunluk ve derinliğini ise “çay”ın koyu oluşu ile ilişkilendirmiştir.

Murathan Mungan, *Doğduğum Yüzyıla Veda* adlı kitabında bağımsız olarak yer ayırdığı “Çay” şiirinin dışında da şiirinde “çay”a yer verir. Şairin, “yasemin çayı içmiyorsunuz/haziranlarımız yok”¹⁰⁰ mısralarında haziran, yaz veya buna bağlı olarak mutluluğu olmayışı ilişkilendirilerek; içten içe bir tavsiyeye yer verilir. Şair, yine, “rüya istemem sobanın üzerinde kaynayan çaydanlığın huzurundan başka”¹⁰¹ mısraında da huzurunu, soba üstünde kaynayan çaydanlığa bağlar.

91 Hüseyin Atlansoy, “O Polis Kızını Bana Vermez”, *İage.*, s. 134.

92 Hüseyin Atlansoy “Turkuaz”, *age.*, s. 119.

93 Hüseyin Atlansoy, “Altyazısı Seyredenler Olan Kare”, *age.*, s. 102.

94 Hüseyin Atlansoy, “Ha İçi Boş Ha Dışı Maun Bir Tabut”, *age.*, s. 24.

95 Hüseyin Atlansoy, “Rutubet”, *age.*, s. 17.

96 Hüseyin Atlansoy, “Hiç”, *Kaçak Yolcu*, İstanbul 1998, s. 19.

97 Hüseyin Atlansoy, “Haritalar Haritası”, *age.*, s. 70.

98 Hüseyin Atlansoy, “Ahras”, *age.*, s. 72.

99 Hüseyin Atlansoy, “Çay İçin Teşekkürler”, *İlk Sözler*, İstanbul 1998, s. 108.

100 Murathan Mungan, “Kramp”, *Doğduğum Yüzyıla Veda*, Metis Yayınları, İstanbul 1999, s. 357.

101 Murathan Mungan, “İnce L, Lalena”, *age.*, s. 161.

Arif Ay, “Rize” şiirinde, “rize, bir sabah güneysudan/Çayın filizinden fındığın çiçeğine geçen/bir yangınla uyandı”¹⁰² mısralarında “çay”ın bir kente verdiği ruh üzerinde durur. Şair, kenti “çay” ürünü ve onun kent insanı için tuttuğu yerle birlikte algılar. Şair, aynı şiirde, “çay demirden acıdır/bardaklarda hüznün sunduk”¹⁰³ “çay”ı demire benzetir. Ancak, bu kapalı benzetmenin altında, demirin “acı”lığı zorluk ve güç olmanın yanı sıra, üzüntü, keder anlamlarıyla farklı bir motif olarak karşımıza çıkar. Aynı şekilde, bardakla hüznün arasındaki paralellik görmekteyiz. Bu da, kent insanın “çay” için harcadığı emeğin, zorluğun bir yansıması gibi durmaktadır.

Ataol Behramoğlu’da “çay” yalnızca bir motif olarak yer alırken; beraberinde bir sosyal eleştiri ve ironiyi de getirmektedir: “Amcamsa sabah sabah burnu çay bardağında”¹⁰⁴ Ahmed Arif’de bu durum eleştiri olmaktan çıkmış âdeta dramatik bir hâle bürünmüştür: “Dicle’de dört parmak buz,/Biz kuyudan işliyoruz kaba kacağa,/Çayı, kardan demliyoruz”¹⁰⁵

Yavuz Bülent Bakiler’in “İstanbul” şiirinde “çay”, Emirgân’la özdeşleşmiş ve hasretle yoğrulmuş olarak karşımıza çıkar: “Can evimden baktım sana İstanbul!/Demli çaylar gibiydi uzaklarda Emirgân.”¹⁰⁶ Aynı mekân, Yahya Akengin’in şiirinde, “Hayalin yeter bize uzakta dur/Pahalıymış Emirgan’da beş çayları”¹⁰⁷ şeklinde bir sosyal eleştiriyle çıkar. Bu durum, Gültekin Emre’nin “Tedirgin Bir Yürek” şiirinde yoksulluk-sefalet karşımıza getirilir. “Yoksulluk ve acının kuyukları/Gizlenemeyen çizgilerdir bizde/Çayı şekersiz/ Yemeği yağsız/Çorbayı ekmezsiz/Yemeyi kabul etmeyen gözlerimiz”¹⁰⁸ Aynı şair, “Ağıt ve Özlem” şiirinde bu gözlemi, “Hangi kentin akşamüstleri çay içilen balkonları/ve kuşların yuva yaptığı çatıları vardır”¹⁰⁹ mısralarıyla bir başka boyuta taşır.

Mehmet Müfit’in, “Ayarsız İnsan Fotoğrafları” şiirinde yer alan “parmak kaldırmışım çaycıya/çay yorgun”¹¹⁰ ifadesinde yorgun olan çaycı değil de “çay” olarak karşımıza çıkarılmış. Buradan, “çay”ın taze olmadığı anlayabi-

102 Arif Ay, “Rize”, *Dosyalar*, Konya 1994, s. 30.

103 Arif Ay, “Rize”, *age.*, s. 32.

104 Ataol Behramoğlu, “Amcam Şair Ben Şair”, *Seçme Şiirler*, İstanbul 1999, s. 10.

105 Ahmed Arif, “Diyarbakir Kalesinden Notlar ve ...”, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, İstanbul 2000, s. 90.

106 Yavuz Bülent Bakiler, “İstanbul”, *Yalnızlık*, İstanbul 1989, s. 17.

107 Yahya Akengin, “Taşra Şairleri”, *Kimselere Anlatmadım*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 122.

108 Gültekin Emre, “Tedirgin Bir Yürek”, *Bizsiz Gibi*, Dayanışma Yayınları, Ankara 1983, s. 10.

109 Gültekin Emre, “Ağıt ve Özlem”, *age.*, s. 28.

110 Mehmet Müfit, “Ayarsız İnsan Fotoğrafları Yorgun Vapur”, *Poetika*, nr. 1, 1984, s. 7.

leceğimiz gibi geç getirilişini de çıkarabiliriz. Ancak, bu tamamen şaire ait özel bir imaj da olabilir.

1980 sonrası şiirimizde, “çay”, bir ara motif olmanın ötesinde, sadece yalın bir unsur gibi durur. Bunun en tipik örneklerine, Kemal Özer, Mehmet Atilla Maraş, M. Önal Mengüsoğlu, Mustafa Özçelik, A. Vahap Akbaş, A. Turan Oflazoğlu, Gülsüm Akyüz gibi şiirlerinde rastlarız. Kemal Özer, “Gül Yordamı” şiirinde, “kuşlar mıdır onlar ki ellerimin altında/her kanatları ayrı haber/çayevi kapısından tanıyorum girer girmez/kalabalık oluyorlar daha ilk bakışta”¹¹¹ mısralarında bunun örneğini verirken; Mehmet Atilla Maraş, “Birinci Anı” ve “Dalgın” şiirlerinde, bunu, “Oysa biz de bilirdik bir zaman/Demli çay ve köpüklü kahvenin/Er-hatun kişilerle olan ilişkisini”¹¹² “Çay mı kahve mi?/Siz çay içmiyorsunuz sahi”¹¹³ biraz daha içselleştirerek aktarır. M. Önal Mengüsoğlu ise, “Sonrası çay üstüne çay”¹¹⁴ “Penceremin tepesinden bakınca görünürdü deniz/Filiz çayı da yeni çıkmış güzelim/Sürerdim ocağa yeni dem çayı, dışarıda kar”¹¹⁵ “Vardır fakat her gençliğin/Tanışma çaylarında vapurlarda/Gizli gizli çarşılarda ‘siz’ dönemi”¹¹⁶ mısralarında meseleye biraz da sosyolojik boyut katar. Bu durumu, Mustafa Özçelik, “Dehşet ve Hüzün Saatleri” şiirinde yeni bir bakış açısıyla aktarır: “Ve bir çay saatini daha geride bırakıp/Arsız ve alımlı caddelerde/İsyanın ve karşı koymanın atına binip/Tekrar yürümek vaktiyle”¹¹⁷ A. Vahap Akbaş da çay-söz-sevgi arasında bir ilişki kurarak anlatır: “Ey duayla yanmış yüzler/çay ve söz ve sevgi/ve gönüller/derviş-i râh-ı hakikat”¹¹⁸ A. Turan Oflazoğlu’nun “ben onlara adaçayı, lavanta ve kekik kokuları/taşırım kırlardan”¹¹⁹ mısraları ile Gülsüm Akyüz’ün “buruk bir çayın tadı ağzımda”¹²⁰ mısraında yalın bir dille durum tespiti yapılır.

111 Kemal Özer, “Gül Yordamı”, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı IV*, nr. 481-482, Ocak-Şubat 1992, s. 765.

112 Mehmet Atilla Maraş, “Birinci Anı”, *Doğudan Batıdan Ortadoğudan*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1976, s. 59.

113 Mehmet Atilla Maraş, “Dalgın”, *Aney*, Esra Sanat Yayınları, Konya 1994, s. 35.

114 M. Önal Mengüsoğlu, “Hepimizin Leylası Bir”, *Hayatımın Bahanesi*, Konya 1994, s. 63.

115 M. Önal Mengüsoğlu, “Kar, Geçmiş Günlerin Beyaz Habercisi”, *age.*, s. 56.

116 M. Önal Mengüsoğlu, “Gözlemci Kavmini Arıyor Yorkta”, *Ben Asyalı Ozan*, Konya 1995, s. 77.

117 Mustafa Özçelik, “Dehşet ve Hüzün Saatleri III”, *İfşa*, Akabe Yayınları, İstanbul 1985, s. 55.

118 A. Vahap Akbaş, “Ahıme Mehmet I”, *Hüzün Coğrafyası*, İstanbul 1992, s. 52.

119 A. Turan Oflazoğlu, “Dersaadet”, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı IV*, nr. 481-482, Ocak-Şubat 1992, s. 770.

120 Gülsüm Akyüz, “Ada Dönüşü”, *Eylül Değişleri*, İstanbul 1987, s. 40.

Adnan Özer, Tuğrul Tanyol, Turan Koç, Cevdet Karal, Küçük İskender, Yaşar Bedri, Turgay Kantürk ve Abdülkadir Bulut gibi şairlerin şiirlerinde de “çay” bir motif olarak yerini alır. Adnan Özer, “Bir Çizerin Gülünç Olmayan Geceleri” şiirinde çay eksenli bir kompozisyon çizer: “Yaşardı gecelerde/Kâğıtlara çıkıp/Çay içen, terlik giyen çizgilerle”¹²¹ Tuğrul Tanyol ise, “Uzak Tarihinde Gözlerin” şiirinde “dudaklarımda sönmüş sigara/eskimiş çay, lodos kokusu”¹²² mısralarıyla bir sıralama ve tasvirde öte “çay”ı ekşimiş olarak görerek yeni bir algılama kurmaktadır. Şair, “Kolay Değil” şiirinde, “ucuz mutluluklar bizimkisi/Pazar sabahları acı çay ve peynir eskisi”¹²³ mısralarıyla bu sefer “çay”ı acı sıfatıyla niteler. Ancak, burada, çayın acı oluşundan çok “bir acı kahvenin kırk yıl hatırı var” sözündeki acıya eşitlik görülür.

Abdurrahim Karakoç, “İsyanlı Sükut” şiirinde “Daldı...neden sonra garsonu gördü,/Çay dedi yutkundu, eğdi başını”, “İçmedi masada çayı”¹²⁴ mısralarıyla, çayı aracı kılarak isyanı şiire taşır. Şair, aynı zamanda, insanın, sıkıntı hâlindeyken; çayla gidermek isteyeceği huzursuzluğu resmetmek ister.

Günümüz modern şiiri içinde, İslamî duyarlılığı referans alan kimi şairlerde de “çay” motif olarak varlığını sürdürmüştür. Bunlar arasında, en tipik örnekleri, Turan Koç, Cevdet Karal ve Yaşar Bedri gibi şairlerde görmek mümkündür. Turan Koç, “Bakışimli Yalnızlık” şiirinde, “evler boş çay kırmızı birden/birden saçlarıma aldanişın”¹²⁵ mısraları, Cevdet Karal, “mısır tanrısı ra/sabah toplantılarda/aldırmaz çayını yudumlarken/rüyasını arkası yarın gibi hatırlayanlara”¹²⁶ mısraları, Yaşar Bedri, ise, “dumanı üzerinde kan kırmızısı çayın kekremsi tadında/gitgide uzayan rutubetli/üçotuz kuruluşluk talan olmuş geceleri bilirim”¹²⁷ “çayhane yanılması boyalı manşette/şarkılar fişlenmiş karanlığa imlenir”¹²⁸ “çigan sofrası, çaylandık toprak kaseden/dışarıda usulcacık kar”¹²⁹ “mangalda ıhlamur/tütün ve karanfil çayı/yaka

121 Adnan Özer, “Bir Çizerin Gülünç Olmayan Geceleri”, *Rüzgâr Doldurma Takvimi*, İstanbul 1985, s. 20.

122 Tuğrul Tanyol, “Uzak Tarihinde Gözlerinin”, *Sudaki Anka*, İstanbul 1990, s. 41.

123 Tuğrul Tanyol, “Kolay Değil”, *age.*, s. 62.

124 Abdurrahim Karakoç, “İsyanlı Sükut”, *Vur Emri*, Ankara 1992, s. 91.

125 Turan Koç, “Bakışimli Yalnızlık”, *Türk Edebiyatında Aşk Şiiri Antolojisi*, Metin Celâl, İstanbul 2001, s. 352.

126 Cevdet Karal, “Sessiz Arya”, *Horozlu Ayna ve Ölüm*, İstanbul 1998, s. 34.

127 Yaşar Bedri, “Kaza Güllüğü”, *Mutedil Bir Siyamlı*, İstanbul 1999, s. 29.

128 Yaşar Bedri, “Kandili Kayıp Zerdüş ya da Kerem Gazeli”, *Babil'i Beş Geçe*, Samsun 1992, s. 41.

129 Yaşar Bedri, “Kıyısında”, *Adımı Koyamadığım*, İstanbul 1997, s. 19. Şair, bu mısraı, *Mutedil Bir Siyamlı* adlı kitabındaki “Dehşetengiz” şiirinde “çigan sofrası, çaylandık/unutulan ayrıntılar” olarak tekrarlar.

cebime iliştirdiğim uzun tavaf"¹³⁰ "deniz kızı ve amentü ge-/misi tasvirli çayhane, tütün ve/şarabın ayarttığı denizcileri demliyor"¹³¹ "çay iyi değil, tütün iyi değil, zi-/yade olsun mu?Olsun çavuş."¹³² "çay ve sigara molası beyler/demokra(âsi)lere geçiyoruz"¹³³ mısralarıyla "çay"ı şiire taşırlar.

Beslenme kaynak İslamî referanslı olan şairlerin, daha sonraları da şiirlerinde "çay"a yer verdikleri görülür. İbrahim Demirci, Osman Konuk, Mürsel Sönmez, Erdal Çakır, Rahmi Kaya, Osman Özbahçe, Süleyman Sahra, Bünyamin Doğruer, Yüksel Peker, Mustafa Muharrem, Atuf Bedir ve Şaban Abak bunların ilk akla gelenleri.

İbrahim Demirci, "Çay Çağrısı" adlı şiirinde "çay" olan yaklaşımı şöyle kompozite eder: "Dingin odamda çay/Başını bırak dalgasına/Çevrilir fincanla dünya."¹³⁴Şair, bu duyguları, "Marş Yürürken Bestelenir" şiirinde ise, "Çaya doyum olmuyor burda/Bu kıyamete nazır balkonda"¹³⁵ "Bardakta taş kesilmiş çay/Mecali yok kırmaya"¹³⁶ şeklinde verir.

Çay, Rahmi Kaya'nın mısralarında, "elimde kulpsuz bir fincan/kulpsuz bir çaydanlığı/münhal kalan toto kâğıtlarıyla tutuyorsam/bana ne finans aygırlarından"¹³⁷ "uç çerisi vardı onun da/bir dilim ekmek/bir hurma zeytini/bir uzun çaydı"¹³⁸ şekillenirken; Erdal Çakır'da, "kaldırın şerefe çaylarımızı/ pekişsin gözleriniz"¹³⁹ ifadesine dönüşerek; "Nasıl ki sehpa üzerinde kırık bardağın/melankoliye gerildiğini kendi olduğunu/delişmen yudumlarla avunduğumuzdan/sarkıp çoğalar çay olduğunu/anladık içimiz ısındı/aşk bulaştı çayımıza içimiz ısındı"¹⁴⁰ biçimlenir. Osman Özbahçe, "Biliyorum küçük kırmızı melekleri/Çocuk ruhlu çaylarla postallı güvercinleri"¹⁴¹ mısralarıyla "çay"ı ilginç bir şiirine alırken; Süleyman Sahra da "Bak! İkimiz de şekersiz çay içiyoruz. Seni/beklediğimi unutma"¹⁴² de meseleyi çay etrafında

130 Yaşar Bedri, "Dehşetengiz", *Mutedil Bir Siyahlı*, İstanbul 1999, s. 44.

131 Yaşar Bedri, "...", *Yoksul Derviş ve Uzakta*, Trabzon 1994, s. 133.

132 Yaşar Bedri, "Nun Levhadır Levha Varlık/Bozgun", *age.*, s. 125.

133 Yaşar Bedri, "Ney/le Sabah Olacak!", *age.*, s. 30.

134 İbrahim Demirci, "Çay Çağrısı", *Ay Burcu*, Ankara 1998, s. 32.

135 İbrahim Demirci, "Marş Yürürken Bestelenir", *age.*, s. 69.

136 İbrahim Demirci, "Paspas", *age.*, s. 43.

137 Rahmi Kaya, "İktisat Dersleri", *Yusuf Yüzlü Gece*, Ankara 2000, s. 48.

138 Rahmi Kaya, "Uyandırılmış Suların Öyküsü", *age.*, s. 16.

139 Erdal Çakır, "Dostkıyımları II", *Sır Gölgeleleri*, Ankara 1998, s. 62.

140 Erdal Çakır, "Yeryüzü Mitingleri I", *age.*, s. 51.

141 Osman Özbahçe, "Postallı Güvercin", *Uzun Yürekli Nehir*, Ankara 1999, s. 42.

142 Süleyman Sahra, "Öykü Zamanları", *Sittidili*, Ankara 1999, s. 20.

somutlandırır. Osman Konuk, “San bir çay ve temiz yaralar ısmarlarım”¹⁴³ derken, Mürsel Sönmez, “üç şekerli çay içerdin sesin titrerdi”¹⁴⁴ “art arda sıralanan/cesaretli çaylar”¹⁴⁵ “ramazan akşamları çay içmek denize karşı”¹⁴⁶ mısralarıyla “çay”ı hesaba katar. Bünyamin Doğruer, “mutlu aile yuvanızda çaylı çerezli pastalı börekli sıcak soba başlarında”¹⁴⁷ mısrasında daha çok sosyolojik bir tablo çizer. Yüksel Peker’ in “hani çayımı yudumlayayım”, “çay/dediğim/bir demlikte demleniyor”¹⁴⁸ mısralarına karşılık; Mesut Doğan, “Senin için çay içiyoruz ağzı karanfilli dost”¹⁴⁹, “İskele kahvesine oturup çay içiyorum”¹⁵⁰, “Oturup çay içiyoruz kahvelerde”¹⁵¹, “hüdavendigâr çay bahçesinde/rüzgâr ararken yalnızlığı”¹⁵², “Artık yokluğun boş bir çay bardağı masamda”¹⁵³, “Seninle Küçüksu’da uzayan çay saati”¹⁵⁴, “Çayımı yudumlar-ken devrilen adam”¹⁵⁵ mısralarıyla olay-insan-nesne arasındaki ilişkinin boyut-larını aralar. Mustafa Muharrem’in “Ve geçimsiz bir komşuluk ayıncı/hep çay içirir sevişme çerçesine”¹⁵⁶ “bir semaver/yazgı ölçümü samanyolunun”¹⁵⁷ mısraları sağlam bir motifle örülü karşımıza çıkar. Atıf Bedir’de “çay”, “Akşam oldu, yoruldu kahvelerde/demli bir bardakta çay buğusuydu se-sin”¹⁵⁸ mısraındaki duygu birikimiyle karşımıza çıkar. Şaban Abak, “süt buğdası gevrek; çaylar deminde değil”¹⁵⁹ ve “Ben susuzlukta mahirim, suda ne keramet var/Kanmadım demli çaydan, doldur şu buzlu sudan”¹⁶⁰ mısralarıyla insan tabiatıyla-hayat ilişkisini “çay”ı eksen alarak vermek ister.

- 143 Osman Konuk, “Herhangi Birine Çağrı”, *Seni Yalnız Ben Anlarım*, İstanbul 1982, s. 20.
 144 Mürsel Sönmez, “İzler”, *Tütün Kütüğü*, İstanbul 2001, s. 61.
 145 Mürsel Sönmez, “Hani”, *age.*, s. 85.
 146 Mürsel Sönmez, “Kar Erir Görünür Ağaçlar”, *age.*, s. 121.
 147 Bünyamin Doğruer, “Kudüs Yüklü Bir Hasret Sardı Beni”, *Ölümden Başka Silahım Yok*, Kocaeli 1992, s. 57.
 148 Yüksel Peker, “Macaristan Günlüğü”, *Macaristan Günlüğü*, İstanbul tarihsiz, s. 10, 36.
 149 Mesut Doğan, “Ağzı Karanfilli Dost”, *Ağzı Karanfilli Dost*, İstanbul 1997, s. 10.
 150 Mesut Doğan, “Büyükada Şiiri”, *age.*, s. 11.
 151 Mesut Doğan, “Hicret”, *age.*, s. 16.
 152 Mesut Doğan, “Bursa”, *age.*, s. 17.
 153 Mesut Doğan, “Uzat Ellerini”, *age.*, s. 55.
 154 Mesut Doğan, “Küçüksu”, *age.*, s. 56.
 155 Mesut Doğan, “Şekil”, *age.*, s. 64.
 156 Mustafa Muharrem, “Sokak Üzerine Tezler”, *İsa’dan Önce Gül*, Ankara 1999, s. 63.
 157 Mustafa Muharrem, “Kovulmuşlar İçin İstanbul Olan Aktar”, *age.*, s. 33.
 158 Atıf Bedir, “Kaşifin Yol Haritası”, *Hece*, nr. 57, Eylül 2001, s. 74.
 159 Şaban Abak, “Süt Buğdası”, *Hece*, nr. 57, Eylül 2001, s. 9.
 160 Şaban Abak, “İşportacının Şiiri II”, *Bağdat’tan Dönen Şiirler*, İstanbul 1990, s. 24.

Toplumcu gelenekten beslenerek şiir çizgisini kuran şairlerde de “çay” önemli bir motif olarak yer alır. Bunlar arasında, Özkan Mert, Kemal Özer, Yaşar Miraç, Abdülkadir Bulut, Turgay Kantürk, Sunay Akın, Oğuzhan Akay, Küçük İskender, Yılmaz Odabaşı, Müslim Çelik ve Altay Öktem’i sayabiliriz.

Özkan Mert’in şiirinde, “çay” oldukça sık başvurulan bir motiftir. Şair, şiirlerinde, “çay”ı şöyle anlatmıştır: “Bir yorgun çaydır, içilir belki akşamları”¹⁶¹, “Bir Hint mihracesinin oğlu/Yanımdaki odada/Çay yapıyor günlerdir/İsveçli sevgilisine”¹⁶², “Karşımda oturan çay bardağı gibi bir kadın”¹⁶³, “Demlikte çay, radyoda Louis Armstrong/Yanık bir koku geliyor çaydanlıktan”¹⁶⁴, “Bir çay bardağı gibi duruyor/Güneş/Gökyüzünde”¹⁶⁵, “Akdeniz karıştırmıştır çayınıza”¹⁶⁶, “Çay ve elma kokan başka bir planet tanıyor musunuz?”¹⁶⁷, “Çayınızın altını yakın/Bosna’daki mitralyöz ateşiyle”¹⁶⁸, “Van’da çay içmenin ne farkı var/İstanbul’da “boğaz”a bakmaktan”¹⁶⁹, “Milyonlarca yıl önce bir balığın ya da dinazorun içtiği su ile şu anda altını demlediğiniz çayda kullandığımız suyun aynı su olduğunu biliyor muydunuz?”¹⁷⁰

Yaşar Miraç’ta “çay” daha çok bir mahalli motif olarak görülmektedir. Şairin, “akar yakamoz ter akar/findıktan çaydan tütünden”;“findıkta çayda tütünde”¹⁷¹, “ne kalır çay sepetinde”¹⁷², “denize bakan masada/çayı çekip yudum yudum”¹⁷³ mısraları bunun tipik örnekleri olarak karşımıza çıkar.

Kemal Özer’in, “Karıştırıyor önce tutuğun/buğulu çay bardağını”¹⁷⁴ mısraı, Sunay Akın’ın “çay bardağında/bırakılan dudak payı/kadar bile/uzak kalamam/gözlerine”¹⁷⁵ ifadeleri, Turgay Kantürk’ün “Çayımın buğusunda hep

-
- 161 Özkan Mert, “Seviye Uzanan Dudakların”, *Bir Dünyanın Notları*, İstanbul 1997, s. 19.
 162 Özkan Mert, “Hint Mihracesinin Oğlu”, *age.*, s. 116.
 163 Özkan Mert, “Ateş Hattındayız Bir Kentin”, *age.*, s. 122.
 164 Özkan Mert, “Evet Yarına İnanıyorum”, *age.*, s. 157.
 165 Özkan Mert, “Bir Mültecinin Mektubu”, *age.*, s. 163.
 166 Özkan Mert, “Akdeniz Resimleri”, *age.*, s. 353.
 167 Özkan Mert, “Ben Savaşçı Değil Gül Yetiştiricisiyim”, *age.*, s. 379.
 168 Özkan Mert, “Bir Irmakla Düello Ediyorum”, *age.*, s. 404.
 169 Özkan Mert, “Bir Irmakla Düello Ediyorum”, *age.*, s. 418.
 170 Özkan Mert, “Aforizmalar”, *age.*, s. 459.
 171 Yaşar Miraç, “Akar Yakamoz”, *Trabzonlu Delikanlı*, İstanbul 1993, s. 11.
 172 Yaşar Miraç, “Akar Yakamoz”, *age.*, s. 12.
 173 Yaşar Miraç, “İsmail Aga Türküsü”, *age.*, s. 96.
 174 Kemal Özer, “Yokluğunda Söylenmiştir”, *Sınırlamıyor Beni Sevda*, İstanbul 1987, s. 66.
 175 Sunay Akın, “Dudak Payı”, *Türk Edebiyatında Aşk Şiiri Antolojisi*, İstanbul 2001, s. 339.

o gök"¹⁷⁶ açıklaması "çay"ı gözümüzde değişik bir kıvama görüntüye büründürmektedir. Abdülkadir Bulut, "Hoşuma gider/Elinde çay bardağı/ Güneyde bir köy evinin/Üstü çinkolu balkonundan/Ve yağmurlu havalarda/Dağlara bakan birisinin/Duruşu"¹⁷⁷ "Sana her gün/Buğuya verilmiş elleriyle/Sabah çayı sunan ocakçının/Kulağına eğilerek söylediğin söz"¹⁷⁸ "Ve bir dostun kıtlama çay içerken/Susamasındaki derinliğe dalmak/Elbette evinsiz bir heves değil"¹⁷⁹ "Artık yabancı çay otları/Ne çiyli sabahlarda toplanıyor/Ne de saplarından boğularak/Gölgelerde kurutuluyor"¹⁸⁰ mısralarıyla "çay" eksenli geniş bir dünya çizer. Küçük İskender, "beni satın almanız bir yaz günü başladı/çay ve afyon, kabuk ve krem, kıl ve kas,/gam ve kavafis, fayton ve kiliseden duyulan çocuk korusu"¹⁸¹ "üniversitelilerin çay bahçelerine inen aşkları"¹⁸² getirdiği sosyal eleştiride "çay"dan yararlanır. Yılmaz Odabaşı, "çay"ı daha çok sosyal hayat ilişkisi yönüyle ele alır. Bu noktada, şairin, "kaçak çay buğulanır şavkı vurur mağlara"¹⁸³"Çömelir, buruşuruz ölürsük en fazla çaylar soğur/bu kahvelerde"¹⁸⁴"gözlerini sil ve bu seveda kadar koyu bir çay tutuştur ellerine"¹⁸⁵ "akşam olur sen bana bir bardak çay getirirsin"¹⁸⁶ mısraları dikkat çekicidir. Oğuzhan Akay, "Adam Smith'le açık çay içer" mısraı, ¹⁸⁷Müslim Çelik, "ölüme mi gider, kuru çaylar özgürlüğe mi"¹⁸⁸ mısraı, Altay Öktem ise, "onlar ölmez diyorum; çaydanlığım/şarap şişem, not defterim, iskemle"¹⁸⁹ "taradım saçlarımı, çayı demledim/yüzümü çizdim buruk bir jiletle"¹⁹⁰ "avuç içlerimde yanık tütün kokusu/masamda demli bir çay, zulamda resmin"¹⁹¹ mısraları ile 1980 sonrası şiirimizde "çay"a yer veren şairler arasındadır.

176 Turgay Kantürk, "Düş müydü?", *İlk Gün Gibi*, Korsan Yayınları, İstanbul 1991, s. 12.

177 Abdülkadir Bulut, "Hoşuma Gider", *Acılar Yurdumdur*, İstanbul 1982, s. 32.

178 Abdülkadir Bulut, "Değil mi?", *age.*, s. 27.

179 Abdülkadir Bulut, "Çiçeği Burnunda Bir Hayat", *age.*, s. 19.

180 Abdülkadir Bulut, "Ristos'a Bir Mektup", *age.*, s. 13.

181 Küçük İskender, "Aşk Teknolojik Bir Kelime/39", *İpucu Bırakma Sanatı*, İstanbul 2000, s. 116.

182 Küçük İskender, "Müsaade Bey", *Güzel Annemin Hayal Gücü*, İstanbul 1996, s. 63.

183 Yılmaz Odabaşı, "Pusuda Yalnızlık", *Konuşsam Sessizlik Gitsem Ayrılık*, İstanbul 2000, s. 20.

184 Yılmaz Odabaşı, "Yurtsuz Şiirler", *age.*, s. 109.

185 Yılmaz Odabaşı, "Feride XXII", *age.*, s. 204.

186 Yılmaz Odabaşı, "Feride XXXIX", *age.*, s. 223.

187 Oğuzhan Akay, "Bombaylı Bomba", *O Uzak Ay*, İstanbul 1994, s. 30.

188 Müslim Çelik, "Sensizlikte Yiten Yalnızlıklar İçimizde", *Erzincan'da Yağmurun Şarkısı*, İstanbul 1993, s. 13.

189 Altay Öktem, "Bun", *Sukuşu*, Cem Yayınları, İstanbul 1998, s. 42.

190 Altay Öktem, "Yakında Gelecekler", *Çamur Şiir*, Cem Yayınları, İstanbul 1999, s. 61.

191 Altay Öktem, "Giyotin", *Beni Yanlış Öptüler Aslında*, Cem Yayınları, İstanbul 1999, s. 57.

Bunların dışında, Yılmaz Erdoğan, Hasan Akay, Hasan Ejdarha, Mustafa Pınarbaşı, Özcan Ünlü, O. Bülent Manav, Ali Emre, İlhami Atmaca, Sıtkı Caney, Mevlâna İdris, Yasin Mortaş, Hüseyin Kotan, Dinçer Eşitgen, Fatma Şengil Süzer, Derya Çolpan, Mehmet Aycı, Ertuğrul Aydın, İlhan Gülbahar, Ercan Sağlam, Ercan Sağlam, Sabahat S. Pınar ve İsmail Kılıçarslan gibi şairlerde de “çay” a yer verildiğini görmekteyiz.

Bunlar arasında, özellikle, İlhami Atmaca'nın “sıcak bir bardak çay, her yerde çaydır”¹⁹² mısraı, Mehmet Aycı'nın, “Neler söyler ki çay bir tiryakisine”, “bir çayistan içinde çağlayan bir pınarın/suyunda demlemişim çaygültünün çayını/ol dilberin dudağı rengini çaydan almış/korkarım ki rakibe sunar akşam çayını”, “çay içen soydan gelirim/çaycı bir çay daha gönder/çay dalından bir yay gördüm/yay içinde bir ay gördüm/çaycı bir çay daha gönder”, “rizeden mi celeysun da rengin kırmızı midur/fokur fokur kaynaysun da çektiğin sizi midur”, “bir tatlı hatıradır bizde gizemlenir çay”, “ince belli bardaklar sakilik yapar ona/ay yüzlü demliklerde bir güzel demlenir çay”¹⁹³ mısraları, O. Bülent Manav'ın “Ve neden güneşin her batışında,/Demli çay renginde iner akşamlar”, “Çay bardaklarına gömülür güneş”, “Gurubun rengini içer gönlünce/Tam bu saatlerde demlenen çaylar”, “Dergâh iksiridir, yumuşatır kalbi,/Çayın buharında söner öfkeler”¹⁹⁴ şeklindeki mısraları, Ertuğrul Aydın'ın “Ben uzun koridorlara sığınır/Demli çaylar içerdim/Gölgesinde hayatın”¹⁹⁵, “Marmara'ya ağlarını atmış balıkçılar/Mecburi çay yudumlayışlarıyla/ Çekerler iplerini sabahın”¹⁹⁶, “Her çay yudumlayışları arasında/Yüz hatlarındaki kırışıklıklardan dem vuruldu”¹⁹⁷ mısraları, İlhan Gülbahar'ın “Sen gideli şiir/damağında kekredir çayım”¹⁹⁸ mısraı, Ercan Sağlam'ın “Çay dediğin akşamdır tek şeker tavşan kanı/belki yüz kırk yıl hatırı vardır/çay dediğin akşamdır demli eylül tadında”¹⁹⁹ mısraları, Sabahat S. Pınar'ın “Ocağın Başında beş on çizmeli adam/Yudumluyorlar/Tavşan kanı değil de/İnsan kanı çaylarından” mısraları ve İsmail Kılıçarslan, “bir taş sıcak çorba

192 İlhami Atmaca, “Annemin Yüzünü Hatırlıyorum Bunaldıkça”, *Neden Korkayım Benzemekle Bir Kahramana*, İstanbul 1997, s. 53.

193 Mehmet Aycı, “Çay Gazeli”, *Kırağı*, nr. 2, 15 Nisan-30 Mayıs 1994, s. 3.

194 O. Bülent Manav, “Çay Rengi Akşamlar”, *Yarpız Kokulu Şiirler*, İstanbul 1995, s. 15.

195 Ertuğrul Aydın, “Rihtim Sözü”, *Taşra Edebiyat*, nr. 2, Nisan-Mayıs 2001, s. 21.

196 Ertuğrul Aydın, “Kadırga Kadırga”, *Arzumuz Kalkan Oldu*, İstanbul 1993, s. 44.

197 Ertuğrul Aydın, “Fethiye Kordonunda”, *age.*, s. 54.

198 İlhan Gülbahar, “Ressamın Sen “Gide”li Şiiri”, *Kırağı Dergisi*, nr. 12, 15 Temmuz-30 Ağustos 1995, s. 21.

199 Ercan Sağlam, “Çay Dediğin Akşamdır Demli Eylül Tadında”, *Kırağı*, nr. 28, 15 Ekim-30 Kasım 1998, s. 23.

karnımıza/aşk için çay,altılar, uyanışlar”²⁰⁰ mısraları ile Mustafa Akar’ın “Kırkından sonra tüm çaylar/Paşa çayıdır” mısralarını zikretmek gerekir.²⁰¹

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Cumhuriyet sonrasında, şiirimizin hem 1923-1940 arasında, hem bu dönemi takip eden *Garip* şiiri, *Hisar* şairlerinde ve hem de *İkinci Yeni* akımında “çay”ın bir motif olarak önemli bir yer oluşturması söz konusudur. Bu dönemdeki şiirimizin, özellikle, son 30-35 yılında “çay” etrafındaki motiflerin sıkça kullanıldığını görmekteyiz. Şairler, mısralarında, “çay” hislerin açığa çıkarılması araç olduğu gibi, değişik sıfat, söz sanatı, hayal zenginliği, iç sıkıntısını ortaya koyma, mesaj iletme, geleneğin aktarılması, acı-yalnızlık-hüzün-içe kapanma gibi duyguların yanı sıra; keyif, eğlenme ve muhabbet aracı olarak da şekillenmiştir.

Çay motifinin etrafında oluşan anlatımlar, malzemesi kelime olan şiirin, şairlerin, kafa, gönül ve yüreklerinde yer eden çağrışım, hayal ve heyecanın gözlem, hayat tecrübesi, duyumsam ve çeşitli duygulanmalar sonarsında ortaya çıktığı görülmektedir. Şiirlerde yer tutan “çay” malzemesine baktığımızda, anlatımların arka plânında, sosyolojik ve psikolojik saptamalarla birlikte, temeli felsefeye dayana iç huzursuzluk, kaos, bilinçaltı verileri ve varoluşla ilgili problemler karşımıza çıkmaktadır. Modern dünya insanın yaşadığı buhran ve yalnızlık, keyif veren, hayatında anlamlı bir ayrıntı olan “çay” aracılığıyla kendisini, göstermiştir. Hayatın sosyo-dinamikleri arasında bir ikram, paylaşım ve değer veriş olarak karşımıza çıkan “çay”, şairlerin kaleminde sembol, mecaz, metafor ve çeşitli gönderlerle yan okumalarla anlamını bulmaktadır.

Kaynaklar

- ABAK, Şaban, “Süt Buğdası”, Hece, nr. 57, Eylül 2001, s. 9..
- ABAK, Şaban, *Bağdat'tan Dönen Şiirler*, İstanbul 1990.
- AKAR, Mustafa, *Küçük Bir Gökada*, İstanbul 2002.
- AKAY, Oğuzhan, *O Uzak Ay*, İstanbul 1994.
- AKBAŞ, A. Vahap, *Hüzün Coğrafyası*, İstanbul 1992.
- AKENGİN, Yahya, *Kimselere Anlatmadım*, Ankara 1988.
- AKYÜZ, Gülsüm, *Eylül Deyişleri*, İstanbul 1987.
- Ana Britannica*, C. III, İstanbul 1987
- ARİF, Ahmed, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, İstanbul 2000.
- ATLANSOY, Hüseyin, *Kaçak Yolcu*, İstanbul 1998.
- ATLANSOY, Hüseyin, *İlk Sözler*, İstanbul 1998, s. 119.
- ATLANSOY, Hüseyin, *İlk Sözler*, İstanbul 1998.
- ATMACA, İlhami *Neden Korkayım Benzemekle Bir Kahramana*, İstanbul 1997.

²⁰⁰ İsmail Kılıçarslan, “Uçuş Korkusu”, *Portakal, Turta ve Bir de Kirpi*, İstanbul 2001, s. 34.

²⁰¹ Mustafa Akar, *Küçük Bir Gökada*, İstanbul 2002, s. 49.

- AY, Arif, *Dosyalar*, Konya 1994.
- AYCI, Mehmet, "Çay Gazeli", *Kırağı*, nr. 2, 15 Nisan-30 Mayıs 1994, s. 3.
- AYDIN, Ertuğrul, "Rıhtım Sözü", *Taşra Edebiyatı*, nr. 2, Nisan-Mayıs 2001, s. 21.
- AYDIN, Ertuğrul, *Arzumuz Kalkan Oldu*, İstanbul 1993.
- BAKİLER, Yavuz Bülent, *Yalnızlık*, İstanbul 1989.
- BEDRİ, Yaşar, *Babil'i Beş Geçe*, Samsun 1992.
- BEDRİ, Yaşar, *Mutedil Bir Siyاملı*, İstanbul 1999.
- BEDRİ, Yaşar, *Yoksul Derviş ve Uzakta*, Trabzon 1994.
- BEDİR, Atıf, "Kaşifin Yol Haritası", *Hece*, nr. 57, Eylül 2001, s. 74.
- BEHRAMOĞLU, Ataoğ, *Seçme Şiirler*, İstanbul 1999.
- BERK, İlhan, *Eşik 1947-1975*, İstanbul 2001.
- BERKİ, Kâmil Eşfak, *Ay Işığı ve Kervan*, İstanbul 1989.
- BULUT, Abdülkadir, *Acular Yurdumdur*, İstanbul 1982.
- BİRSEL, Salah, *Yaşama Sevinci*, İstanbul 1995.
- ÇAKIR, Erdal, *Sır Gölgeleri*, Ankara 1998.
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz, *Han Duvarları*, İstanbul 1986.
- CAN, Yücel, *Gece Vardiyası Albümü*, İstanbul 1991.
- CAN, Yücel, *Mekânın Datça Olsun*, İstanbul 1999.
- CANSEVER, Edip, *Oteller Kenti*, İstanbul 1985.
- CANSEVER, Edip, *Şairin Seyir Defteri*, İstanbul 1982.
- CELÂL, Metin, *Türk Edebiyatında Aşk Şiiri Antolojisi*, İstanbul 2001.
- ÇELİK, Müslim, *Erzincan'da Yağmurun Şarkısı*, İstanbul 1993.
- DEMİRCİ, İbrahim, *Ay Burcu*, Ankara 1998.
- DOĞAN, Mesut, *Ağzı Karanfilli Dost*, İstanbul 1997.
- DOĞRUER, Bünyamin, *Ölümden Başka Silahım Yok*, Kocaeli 1992.
- EMRE, Gültekin, *Bizsiz Gibi*, Ankara 1983.
- GEÇER, İlhan, *Cumhuriyet Türk Döneminde Türk Şiiri*, İstanbul 1987.
- GÜLBAHAR, İlhan, "Ressamın Sen "Gide"li Şiiri", *Kırağı*, nr. 12, 15 Temmuz-30 Ağustos 1995, s. 21.
- Hasan Hüseyin, *Kızıl Kuğu*, Ankara 1984.
- HATEMİ, Hüsrev, *Grili Çocuk*, İstanbul 1988.
- İLHAN, Attilâ, *Ayrılık Sevdaya Dahil*, Ankara 1998.
- İLHAN, Attilâ, *Bela Çiçeğı*, Ankara 1991.
- İLHAN, Attilâ, *Böyle Bir Sevmek*, Ankara 1998.
- İLHAN, Attilâ, *Duvar*, Ankara 1998.
- İLHAN, Attilâ, *Elde Var Hüznün*, Ankara 1998.
- İLHAN, Attilâ, *Korkunun Krallığı*, Ankara 1995.
- İLHAN, Attilâ, *Tutuklunun Günlüğü*, Ankara 1993.
- İLHAN, Attilâ, *Yasak Sevişmek*, Ankara 1999.
- İLHAN, Attilâ, *Yağmur Kaçağı*, Ankara 1999. KANIK, Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul 2000.

- KANTÜRK, Turgay, *İlk Gün Gibi*, İstanbul 1991.
- KARAKOÇ, Abdurrahim, *Vur Emri*, Ankara 1992.
- KARAKOÇ, Bahattin, *Seyran*, İstanbul 1973.
- KARAKOÇ, Bahattin, *Uzaklara Türkü*, Ankara 1991.
- KARAKOÇ, Bahattin, *İlkyazda*, İstanbul 1984.
- KARAKOÇ, Sezai, *Ayinler*, İstanbul 1986.
- KARAKOÇ, Sezai, *Tahanın Kitabı/Gül Muştusu*, İstanbul 1990.
- KARAKOÇ, Sezai, *Şiirler III, Körfez/Şahdamar/Sesler*, İstanbul 1996.
- KARAL, Cevdet, *Horozlu Ayna ve Ölüm*, İstanbul 1998.
- KAYA, Rahmi, *Yusuf Yüzlü Gece*, Ankara 2000.
- KILIÇARSLAN, İsmail, *Portakal, Turta ve Bir de Kirpi*, İstanbul 2001.
- KONUK, Osman, *Seni Yalnız Ben Anlarım*, İstanbul 1982.
- Küçük İskender, *Güzel Annemin Hayal Gücü*, İstanbul 1996.
- Küçük İskender, *İpucu Bırakma Sanatı*, İstanbul 2000.
- MANAV, O. Bülent, *Yarpız Kokulu Şiirler*, İstanbul 1995.
- MARAŞ, Mehmet Atillâ, *Aney*, Konya 1994, s. 35.
- MARAŞ, Mehmet Atillâ, *Doğudan Batudan Ortadoğudan*, İstanbul 1976.
- MENGÜŞOĞLU, M. Önal, *Ben Asyalı Ozan*, Konya 1995.
- MENGÜŞOĞLU, M. Önal, *Hayatımın Bahanesi*, Konya 1994.
- MERT, Özkan, *Bir Dünyanın Notları*, İstanbul 1997.
- MİRAC, Yaşar, *Trabzonlu Delikanlı*, İstanbul 1993.
- MÜFİT, Mehmet, "Ayersiz İnsan Fotoğrafları Yorgun Vapur", *Poetika*, nr. 1, 1984, s. 7.
- MUHARREM, Mustafa, *İsa'dan Önce Gül*, Ankara 1999.
- MUNGAN, Murathan, *Doğduğum Yüzyıla Veda*, İstanbul 1999.
- Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul 1988.
- ODABAŞI, Yılmaz, *Konuşsam Sessizlik Gitsem Ayrılık*, İstanbul 2000.
- Oktay Rifat, *Elleri Var Özgürlüğün*, İstanbul 1994.
- ÖKTEM, Altay, *Beni Yanlış Öptüler Aslında*, İstanbul 1999.
- ÖKTEM, Altay, *Çamur Şiir*, İstanbul 1999.
- ÖKTEM, Altay, *Sukuşu*, İstanbul 1998.
- ÖZBAHÇE, Osman, *Uzun Yürekli Nehir*, Ankara 1999.
- ÖZÇELİK, Mustafa, *İfşa*, İstanbul 1985.
- ÖZER, Adnan, *Rüzgâr Doldurma Takvimi*, İstanbul 1985.
- ÖZER, Kemal, *Sınırlamıyor Beni Seveda*, İstanbul 1987.
- PEKER, Yüksel, *Macaristan Günlüğü*, İstanbul tarihsiz.
- REDHOUSE, Sir James W., *English-Turkish Dictionary*, İstanbul 1994.
- SAHRA, Süleyman, *Sütdili*, Ankara 1999.
- SAĞLAM, Ercan, "Çay Dediğin Akşamdır Demli Eylül Tadında", *Kırağı*, nr. 28, 15 Ekim-30 Kasım 1998, s. 23.
- SÖNMEZ, Mürsel, *Tütün Küfesi*, İstanbul 2001.

-
- SÜREYA, Cemal, *Sevda Sözleri*, İstanbul 1994.
TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Bütün Şiirleri*, İstanbul 1981.
TANYOL, Tuğrul, *Sudaki Anka*, İstanbul 1990.
TARANCI, Cahit Sıtkı, *Otuzbeş Yaş*, İstanbul 1999.
Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı IV, nr. 481-482, Ocak-Şubat 1992.
Türkçe Sözlük, TDK, Ankara 1939.
Türkçe Sözlük, TDK, C. I, İstanbul 1992.
UYAR, Turgut, *Arz-ı Hâl ve Sonrası*, İstanbul 1999.
UYAR, Turgut, *Dünyanın En Güzel Arabistanı*, İstanbul 2000.
UYAR, Turgut, *Kayayı Delen İncir*, İstanbul 1994.
ZARİFOĞLU, Cahit, *Şiirler*, İstanbul 1989.
ZİHNİOĞLU, Asım, *Bir Yeşilin Peşinde*, Ankara 1998.